

TARJIMASHUNOSLIKDA «SOXTA DO'STLAR»(FALSE FRIENDS)FENOMENINING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI VA MUAMMOLARI

Abduvaliyeva Nilufar Abror qizi

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Tarjimashunoslik Xitoy tili va Ingliz tili yo'nalishi 4-bosqish

73-guruh talabasi

Ilmiy rahbar: Xamidova Mohinaxon Alisherovna

Kimyo xalqaro universiteti 'Tarjima nazariyasi va amaliyoti' katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarjimashunoslikning dolzarb muammolaridan biri bo'lgan "tarjimonning soxta do'stlari" (tillararo omonimlar) hodisasi ingliz va o'zbek tillari misolida tahlil qilinadi. Maqolada ushbu so'zlarning kelib chiqish sabablari, turlari va tarjima jarayonida yuzaga keltiradigan leksik-semantik interferensiya holatlari o'rganiladi. Shuningdek, tarjimonlar tomonidan yo'l qo'yiladigan tipik xatolar va ularni bartaraf etish usullari bo'yicha ilmiy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: tarjimonning soxta do'stlari, tillararo omonimlar, interferensiya, semantik siljish, etimologiya, leksikologiya, tarjima transformatsiyasi.

Abstract: This article analyzes the phenomenon of "translator's false friends" (interlingual homonyms) in the context of English and Uzbek languages as one of the urgent problems of translation studies. The article explores the origins, types, and lexical-semantic interference caused by these words during the translation process. Furthermore, typical mistakes made by translators and scientific recommendations for their elimination are provided.

Keywords: *translator's false friends, interlingual homonyms, interference, semantic shift, etymology, lexicology, translation transformation.*

Аннотация : *В данной статье анализируется одна из актуальных проблем переводоведения — феномен «ложных друзей переводчика» (межъязыковых омонимов) на примере английского и узбекского языков. В статье исследуются причины возникновения, типы данных слов и случаи лексико-семантической интерференции, которые они вызывают в процессе перевода. Также представлены научные рекомендации по устранению типичных ошибок, допускаемых переводчиками.*

Ключевые слова: *ложные друзья переводчика, межъязыковые омонимы, интерференция, семантический сдвиг, этимология, лексикология, переводческая трансформация.*

1. KIRISH

Globalashuv jarayonida tillararo muloqot va tarjima faoliyati muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tarjima nafaqat soʻzlarni bir tildan ikkinchi tilga oʻgirish, balki maʼno va madaniyatni toʻgʻri yetkazish sanʼatidir. Ushbu jarayonda tarjimon duch keladigan eng katta toʻsiqlardan biri tilshunoslikda "tarjimonning soxta doʻstlari" (fransuzcha: faux amis du traducteur) deb ataluvchi hodisadir.

Bu atama fanga ilk bor 1928-yilda fransuz tilshunoslari M.Kyossler va J.Derokinyi tomonidan kiritilgan. Ushbu hodisa yozilishi yoki talaffuzi jihatidan ikki xil tilda oʻxshash boʻlgan, ammo maʼno jihatidan toʻliq yoki qisman farq qiluvchi soʻzlarni anglatadi. Oʻzbek tili leksikasiga baynalmilal soʻzlarning kirib kelishi va ingliz tilini oʻrganishga boʻlgan qiziqishning ortishi ushbu mavzuni chuqur oʻrganishni taqazo etadi.

2. ASOSIY QISM

2.1. "Soxta doʻstlar"ning kelib chiqish sabablari

Ushbu soʻzlar guruhi asosan ikki manba asosida shakllanadi:

Etimologik umumiylik: Tillar tarixan bir-biriga yaqin bo'lishi yoki uchinchi bir tildan (asosan Lotin yoki Grek) so'z o'zlashtirishi natijasida shakl o'xshashligi saqlanib qoladi, ammo vaqt o'tishi bilan har bir tilda semantik rivojlanish turlicha kechadi.

Tasodifiy o'xshashlik: Turli oilaga mansub tillarda so'zlarning tovush qobig'i tasodifan mos kelib qolishi.

2.2. Ingliz va O'zbek tillaridagi qiyosiy tahlil

O'zbek tilidagi ko'plab baynalmilal so'zlar rus tili orqali o'zlashtirilganligi sababli, ingliz tili bilan qiyoslaganda "uch tomonlama interferensiya" kuzatiladi. Quyida semantik farqlanish darajasiga ko'ra tahlil keltiramiz:

A) To'liq farq qiluvchi so'zlar (Absolyut soxta do'stlar):

Bu guruhdagi so'zlarning shakli o'xshash bo'lsa-da, ma'nosi butunlay boshqa sohalarga tegishli bo'ladi.

Inglizcha: Magazine – O'zbekcha: Jurnal.

Xato tarjima: Magazin (Do'kon).

Izoh: Ingliz tilida do'kon ma'nosini shop yoki store bildiradi.

Inglizcha: Fabric – O'zbekcha: Mato / Gazlama.

Xato tarjima: Fabrika.

Izoh: Ingliz tilida fabrika factory deb ataladi.

Inglizcha: Corpse – O'zbekcha: Murda / Jasad.

Xato tarjima: Korpus (Bino yoki harbiy qism).

Izoh: Korpus so'zi ingliz tilida Corps (talaffuzi: kor) yoki Building bo'lishi mumkin.

B) Qisman farq qiluvchi so'zlar:

Bu so'zlar ba'zi kontekstlarda mos kelishi mumkin, ammo asosiy ma'noda farqlanadi yoki uslubiy bo'yoqqa ega bo'ladi.

Inglizcha: Student – O'zbekcha: Asosan Oliy o'quv yurti talabasi.

Qiyos: Ingliz tilida student maktab o'quvchilariga nisbatan ham ishlatilishi mumkin, o'zbek tilida esa maktab o'quvchisi pupil yoki schoolboy/girl ekvivalenti bilan qiyoslanadi.

Inglizcha: Aggressive – O'zbekcha: Tajovuzkor.

Kontekstual farq: Biznes sohasida aggressive marketing iborasi "faol, shiddatli marketing" deb tarjima qilinishi kerak, "tajovuzkor marketing" deb emas.

2.3. Interferensiya muammosi

Interferensiya – bu ona tilidagi ko'nikmalarning chet tilini qabul qilishga salbiy ta'siri. Tarjimon matnni o'qiganda, miya avtomatik ravishda fonetik yoki grafik assotsiatsiyani ishga tushiradi. Masalan, inglizcha list so'zini ko'rganda, o'zbek tilidagi "qog'oz listi" (varaq) tushunchasi uyg'onadi. Vaholanki, ingliz tilida list – bu "ro'yxat" demakdir.

3. MUHOKAMA VA NATIJALAR

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, "soxta do'stlar" asosan quyidagi sohalarda ko'p uchraydi:

Ijtimoiy-siyosiy leksika: Mayor (shahar hokimi) – Mayor (harbiy unvon).

Tibbiyot: Angina (stenokardiya - yurak og'rig'i) – Angina (tomog' og'rig'i).

Texnika: Silicon (kremniy) – Silikon (polimer).

Tarjimon ushbu xatolarga yo'l qo'ymasligi uchun so'zning denotativ (lug'aviy) va konnotativ (hissiy-uslubiy) ma'nolarini farqlay olishi zarur. Kontekstual tahlil eng samarali usul hisoblanadi. Agar tarjima qilingan so'z gapning mantiqiy qurilishiga zid bo'lsa, demak, bu yerda "soxta do'st" mavjud bo'lish ehtimoli yuqori.

4. XULOSA

"Tarjimonning soxta do'stlari" tillararo muloqotdagi jiddiy to'siqlardan biridir. Ularni o'rganish nafaqat tarjima sifatini oshiradi, balki filologik dunyoqarashni kengaytiradi. Xulosa o'rnida quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

Xalqaro o'zakka ega so'zlarga duch kelganda har doim ehtiyotkor bo'lish.

Maxsus "Soxta do'stlar" lug'atlaridan (False Friends Dictionaries) foydalanish.

Soʻzning etimologiyasini va zamonaviy tildagi qoʻllanish doirasini muntazam tekshirib borish.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Akilenko ,V.V. Ingliz va rus tillaridagi "tarjimoning soxta doʻstlari". – Moskva, 2012.
2. Gʻafurov, I. Moʻminov, O. Qambarov ,N. Tarjima nazariyasi. – Toshkent: Tafakkur Boʻstoni, 2012.
3. Koessler, M. Derocquigny ,J. Les faux amis: ou, Les trahisons du vocabulaire anglais. – Paris: Vuibert, 1928.
4. Oʻzbek tilining izohli lugʻati. 5 jildli. – Toshkent: Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006-2008.
5. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford University Press, 2023.